

O S V R T I

OSVRT NA PRIPOVIJETKU

•TIJESNI PUTI•

Jezik je piščevo oruđe, sredstvo izražavanja, i pisac mora voditi neprekidnu borbu za što bolji, bogatiji i ljepši izraz i što veću okretnost i istančanost značenja pojedinih riječi i sintaksnih cjelina. I nije u tome ograničen: dopušteno mu je stvarati nove riječi, unositi dijalektizme u književni jezik, može se donekle i ne slagati s pravopisnim propisima, ali u svemu tome mora biti »sretne ruke« i, svakako, umjeren, inače ne će obogatiti naš književni jezik. Osim jezika, koji je piscu prva briga, pisac mora povesti računa o stilu. U našoj književnosti malo koje djelo izide bez nekih griješaka, bilo stilskih, jezičnih ili pravopisnih, pa smatram, da je umjesno i od koristi za pisca i čitaoce progovoriti o tim nedostacima, kako bi se iskorjenjivali i poklonilo se više pažnje jezičnoj kulturi. Iznijet ću tako svoja zapažanja o Sekulićevoj pripovijetki, koja je izišla prošloga ljeta.

Stilska strana ove pripovijetke nije bez zamjerke, a pojedini su propusti očiti na prvi pogled. Evo nam odmah primjera nejasnoće i nelogičnosti: Ti si negdje stradao s onim ustaškim psima? (Str. 123.). Očekivao je da će uskoro biti mir u »nezavisnoj Hrvatskoj«, da će nezadovoljnici uskoro biti pobijeni, a drugi se prepasti i pobjeći, ili se smiriti (str. 127.): U prvoj rečenici nije moguće razabrati, je li lice iz pripovijetke nastradalo skupa s ustašama, na njihovoj strani, ili od ustaša. Shvatimo li drugu rečenicu doslovno, osjećamo nelogičnost. Prema ovome nezadovoljnici će biti pobijeni, a kad to bude, onda poslije nema tko bježati, prepasti se ili se smiriti. Da bude jasna, prva bi trebala glasiti ovako: Ti si negdje stradao od onih ustaških pasa? Druga, da bude logična, bila bi ovakva: Očekivao je da će uskoro biti mir u »nezavisnoj Hrvatskoj«, da će jedni nezadovoljnici biti pobijeni, a drugi se prepasti i t. d.

Zlo je, ako rečenica nije konstruirana u duhu našega jezika kao na pr. ova: napravi posjetu svome »dobročinitelju« (str. 123.). *Napraviti posjetu* odgovara njemačkome: *Besuch machen* ili talijanskome: *far visita*. Čini mi se vjerojatnije,

da je ovo germanizam. Takav se smisao izriče glagolom *posjetiti* bez imenice. Osobito se lako povode prevodioci u konstruiranju rečenica ili sintaksi za sintaksom jezika, iz kojega prevode, a odatle ih prihvaćaju čitaoći, pa i pisci. Nije stoga čudo, što su u našoj književnosti, a naročito u publicistici česte ovakve pojave. Jezik ne sačinjavaju samo riječi, već i rečenica, a to je sintaksa, u kojoj se manje ili više razlikuju svi jezici.

Promaklo je i griješaka druge prirode. Imenica je čovjek samo muškoga roda, ovdje je na jednome mjestu srednjega. Evo: da sve bolje prepoznaje jedno lice od to dvoje ljudi (str. 135). Umjesto *dvoje ljudi* mora stajati: *dva čovjeka*. Pa kad pisac imenici promijeni rod, nije onda čudo, ako drugoj pobrka značenje, na pr. *Napeli uha* i *slušaju* (str. 133.). Imenica *uho*, kao i *oko*, ima danas dva pluralna oblika, pravi: *uha* i dualni: *uši*, i oba se upotrebljuju, ali s razlikom u značenju. *Uha* su na pr. na loncu, a *uši* su ljudski ili životinjski organi.

Tako je u više rečenica izostavljen prijedlog *k* (*ka*). Ovaj prijedlog stoji uz dativ i označuje cilj kretanja radnje; kad je izostavljen, osjeća se, da nešto nedostaje u rečenici. Evo nekih primjera: Sunce je već prevagnulo podnevnu visinu i počelo se spuštati zapadu (str. 119.); priskočio ormaru (str. 121.); Kako se lugar primicao stolu (str. 135.). Točno je, da je u nekim krajevima gotovo u potpunosti otpao prijedlog *k* (*ka*), ili u pojedinim slučajevima umjesto njega upotrebljuju prijedlog *kod*, na pr. doći ću kod tebe u stan. Ako narod u nekim krajevima i ne govori ovaj prijedlog, to ne vrijedi za književni jezik. Pogrešno je također govoriti i *kod* umjesto *k* (*ka*) kao u navedenom primjeru.

Gotovo je opća pojava u novije vrijeme, da pisci, osobito novinari uzimaju imenski posesivni genitiv mjesto posesivnog pridjeva. Za to ima također nekoliko potvrda, na pr. I čudio se dobroti i plemenitosti komandanta (str. 138.). Ispravno je: komandantovoj plemenitosti. Naše su novine preplavljene takvim pogrešnim genitivima, ali ih ne bi smjelo biti u ozbiljnijim književnim djelima.

Nema prigovora pridjevskoj deklinaciji: pisac dobro razlikuje oba pridjevska oblika i pravilno se njima služi. Začudo, posvojnju zamjenicu *njegov* sklanja kao određeni pridjevski oblik, na pr. da ga doveze do njegovog stana (str. 116.); zamakli iz njegovog vidokruga (str. 122.). I ova je pojava sve češća u našoj književnosti, pa bi se moglo dogoditi, da u skoroj budućnosti posve izgubimo jedan pridjevski oblik.

Potpunu točnost glagolskih vremena kvare ova dva primjera: Jesi čuo, da su komunisti provalili logor? (Str. 115.). Što bi vi učinili? (Str. 137.) Upitnome obliku *jesi čuo* nedostaje čestica *li*, treba dakle glasiti: *jesi li čuo*. U govornome se jeziku najčešće čuje krnj kondicional, kakav je u drugoj rečenici, t. j. aorisni je oblik u množini izjednačen s jedninom. Jedino je pravilno ovako: Što biste vi učinili?

Pisac naziva vlasnika gostionice birtašem, a gostionicu sasvim ispravno — gostionica. Imenica je birtaš nastala od riječi bircauz ili birtija, a ove od njem. das Wirtshaus. Sve tri su odavno uklonjene iz našega književnog jezika. Stoga nije zahvalno ponovno unositi u književnost ovu sahranjenu riječ.

Nisu preporučljivi učestali glagoli, ako već postoje takvi, kao na pr. *pohadati*, koji je jedamput upotrebljen, kad postoji *pohoditi*.

Ne osjeća se potpuna sigurnost u odnosu: je-rije-e, na pr. s dvocijevkom preko ramena (str. 114.); a sad da predemo (str. 137.), umjesto *s dvocijevkom, da prijedemo*.

Kajkavska je riječ *bogac* ili *bogec*, štok. je *siromah*. Pisac se služi objema, ali ne sasvim točno, na pr. postala dva bogca (str. 126.), o moj siromače (str. 123.). Od prve je gen. bokca, a pogrešan je oblik siromak, a odatle i vok. siromače. Pravilno je: siromah, siromaše.

Red je progovoriti i o pravopisu, prvenstveno o stavljanju zareza. Zarez je, svakako, osjetljivo pitanje u našem pravopisu, ali je već i naša književna tradicija utrla putove većini propisa o interpunkciji, pa to pisci ne bi smjeli zapostavljati. Evo nekoliko primjera, u kojima je zarez izostavljen: primicao se rat i već se počeo remetiti ustaljeni red (str. 126.); Lugar iznova zadrhta i zubi mu zacvokotaše (str. 133.); Stanovao je s roditeljima i dva mala brata u podrumu iste zgrade gdje mu je otac radio (str.

132.). Sastavne se rečenice odjeljuju zarezom, ako su im subjekti različiti. Mjesne se uvijek odjeljuju.

Učinjeno je mnogo više propusta u zavisnim rečenicama, naročito u izričnim, vremenskim i odnosnim. Doista nema smisla navoditi veći broj primjera, iznosim ih nekoliko: Jesi li posumnjao da govori istinu? (str. 116.); Čak osjećam da mi je nešto bolje (str. 119.); govori se da znadu za svakog čovjeka u gradu kako diše i šta sanja, priča se također da je njihov komandant (str. 130.). Izrične su rečenice nastale od upravnoga govora i vrlo su česte u pripovjedačkom govoru, pa se i one bez iznimke odvajaju. U vremenskim su rečenicama najčešće veznici: *dok* i *kad*, ali rijetko je kad u »Tijesnim putima« ispred njih zarez, na pr. Da pričekam dok se vrati (str. 116.); odvrati ovaj kad konačno shvati o čemu je stvar (str. 118.); Potrajalo je prilično dugo dok je vodič (str. 140.). Isto je tako u posljednje vrijeme gotovo postalo pravilo, da ljudi od pera ne odvajaju odnosne rečenice, osobito one, u kojih se ispred zamjenice nalazi kakav prijedlog. Nije ni ovdje ništa bolje. Na pr. A mjesec izvirio iza brežuljka na kome se ocrtavale (str. 118.); moram braniti onoga tko me plaća (str. 118.); on najednom shvati u čemu je stvar: taj čuveni komandant nije onaj čovjek koga je on nastrijelio (str. 134.).

Razmjerno prema ovome nije bolje ni s ostalim zavisnim rečenicama, na pr. Sad me vozi do mog stana u Zvonimirovu ulicu da uzmem odjeću (str. 119.); poruči doktoru Roki neka odmah dođe (str. 122.); reče kao da mu se ote (str. 124.); osjeti kao da mu se srce otrže (str. 134.); Zašto bi bježao ako se ne bi osjećao krivcem? (Str. 118.)

Bez iznimke vokativ se uvijek odjava zarezom, nalazio se na kojem god mjestu u rečenici. Ni ovo jednostavno pravilo nije poštovano, na pr. O, zdravo Andrija (str. 121.). Također je na dva mjesta izostavljeno dvotočje, na pr. Idem kroz polje i vidim čovjek bježi (str. 117.); ali kad mu zapovjedili »Stoj!«. Ispred »čovjek bježi« i »Stoj!« treba staviti dvotočje.

Kako se vidi iz članka, u pripovijetki »Tijesni puti« ima priličan broj stilskih, gramatičkih i pravopisnih griješaka. Iznio sam samo tipične,

inače je njih više od stotine. Vjerujem, da bi pisac s nešto više pažnje i zalaganja mogao otkloniti bar veći dio tih nedostataka. Na knjizi, u kojoj su izišli »Tijesni puti«, naznačeno je i korektorovo ime, pa je čudno, što su propuštene tolike griješke. Uopćivao sam govoreći o nekim karakterističnim pojavama, jer sam ih zapazio i u djelima još nekih suvremenih pisaca i publicista. Ne kanim ovim napadati pisca, već kao čitalac iznosim svoja zapažanja o njegovu djelu. S ushitom ću pročitati slijedeću Sekuličevu knjigu, u kojoj ne će biti, barem ne ovoliko, raznih griješaka.

Mate Šimundić

NEKE NEZGRAPNOSTI U JEZIKU NAŠE ŠTAMPE

U nadi, da će uredništvo od vremena do vremena iznositi nezgrapnost raznih izraza, koji su se udomačili u našoj štampi, slobodan sam iz lijepog broja korova našeg jezičnog »vrta« iznijeti nekoliko primjera:

1. *Spektakl*. Od nekog vremena naši kazališni kritičari više i ne znadu za riječ: »predstava«, sve je sad »spektakl«. Očito misle, da su naročito otmjeni, kad se služe tom francuskom riječi. Međutim kod nas još uvijek prevladava njemački jezik, u kome riječ Spektakel znači galama, gužva, francuski: tapage. Zato za velik dio naših čitalaca, koji ne znadu francuski, ali znadu njemački, ta uporaba riječi spektakl nije razumljiva i ispada smiješno, kad čitaju, da je predstava »Hamleta« u Dubrovniku »bio lijepi spektakl«!

2. Nekako se zaboravilo, da mi imademo riječ: »potreban«, »potrebno«. Sada je kod nas sve »neophodno«. To je očito iz ruskog: neophodim. Istina, ta se riječ kod nas i prije upotrebljavala, ali je sada sasvim istisnula našu riječ: potreban. Po značenju — k: k> ga ja razumijem — neophodan je izraz jač i od potreban, neophodno je nešto, što je od »prijেকে potrebe«, unumgänglich notwendig, pa zato taj izraz i ne valja upotrebljavati svakom prilikom. A i mjesto »neophodno potreban« može se lijepo reći »prijেকে potreban«.

3. »Diskusija«. Upotreba te riječi u našim novinama pokazuje, da nedostaje osnovnog poznavanja smisla te riječi. Diskusija pretpostavlja

izmjenu mišljenja, da dakle dođe do diskusije, potrebno je, da učestvuju dvojica ili više ljudi, od kojih svaki uzima riječ, ali ne uzima »diskusiju«. Ipak stalno čitamo, da je X. Y. u »svojoj diskusiji« rekao to i to.

4. Naša industrija stalno »osvaja« neke proizvode, što je očiti nesmisao. Osvojiti se može neka tvrdava, dok se produkcija nekog novog proizvoda može *usvojiti*, ali ne i osvojiti.

5. U kazalištu se stalno govori o tome, da neki glumac »tumači« ovu ili onu ulogu. To je po francuskom »interpreter«, ali kod nas dosada nije bilo nigdje uobičajeno. Govorilo se, da glumac »igra«, da »glumi« i t. d. Pod tumačenjem se kod nas razumijeva sasvim nešto drugo, neko razlaganje, neko tumačenje u pravome smislu riječi, a ne gluma.

Mogao bih mnogo produžiti, možda drugi put više. Vjerujem, da će »Jezik« morati zauzeti stanovište u pogledu ispravne primjene naših riječi, jer će inače iz naših novina nastati vrelo potpune jezične konfuzije.

Milovan Zoričić

O UPOTREBI GLAGOLA NAVODITI

Osim značenja, u kojima glagol *navoditi* upotrebljava narod, što je Broz-Ivekovićev Rječnik (BIRj) nabrojio u I. toč. 1—4, upotrebljavaju književnici taj glagol i u značenju spomenutom pod br. 5 u tom rječniku: navoditi na pr. riječi iz knjige kakve (zitieren, anführen, locum citare, afferre). U tom smislu ne može mu se naći zamjena, ma da je po svom postanku germanizam, te je njegova upotreba opravdana. Prema glagolu postala je i imenica *navod* u značenju citat, te se ni njoj ne može prigovoriti, jer je i ona stekla građansko pravo u hrvatskom ili srpskom jeziku. No čim je taj glagol općenito usvojen i stao se upotrebljavati kao verbum dicendi, počeo je zahvatati sve šire područje i potiskivati glagole srodna značenja. Najprije su novinari počeli zloupotrebljavati tu riječ, a onda je zloupotreba počela zahvatati i naučnu prozu.

Tako na pr. jedan naš dnevnik piše: »Navodi se, da ona nije umrla prirodnom smrću« ili »Najdalje od svih u ovim nagadanjima otišao je New York Post, koji navodi, da odlaganje debate može potvrditi glasove, da Eisenhower